Vammaisfoorumi ry
Handikapp forum rf
Finnish disability forum

Kirjallinen asiantuntijalausunto

19.3.2021

Eduskunta
Lakivaliokunta
lav@eduskunta.fi

Asia: HE 4/2021 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä annetun lain muuttamisesta

Vammaisfoorumi ry kiittää lakivaliokuntaa mahdollisuudesta lausua asiassa. Vammaisfoorumi on 28 valtakunnallisen vammaisjärjestön yhteistyöjärjestö, jonka tarkoituksena on YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan sopimuksen mukaisesti edistää vammaisten ihmisten tasa-arvoa ja yhdenvertaisen osallistumisen mahdollisuuksia yhteiskunnassa. Vammaisfoorumi edustaa jäsenjärjestöjensä kautta noin 228 000 vammaista ja pitkäaikaissairasta ihmistä.

Vammaisfoorumi ottaa esitettyihin lakiehdotuksiin kantaa perus- ja ihmisoikeuksien, erityisesti YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen (SopS 27/2016) ja lasten oikeuksien sopimuksen näkökulmasta.

HE 4/2021 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä annetun lain muuttamisesta

Vammaisfoorumi pitää lakimuutoshanketta tervetulleena. Ehdotusten tavoitteet ovat lähtökohtaisesti kannatettavia. Esitetty lakimuutos on parannus nykytilaan, mutta ei kaikilta osin riittävä. Vammaisfoorumi pitää positiivisena, että lasten kanssa työskentelevien rikostausta on mahdollista selvittää myös lyhytaikaisissa, enintään kolme kuukautta kestävissä työsuhteissa.

Lasten ennaltaehkäisevän suojelemisen ja lapsen edun toteuttamisen näkökulmasta Vammaisfoorumi näkee ehdotuksessa myös puutteita. Vammaisfoorumin kanta on, että olisi tarkoituksenmukaista ja tarpeellista tehdä mahdolliseksi selvittää rikostausta myös lyhytaikaisissa, alle kolme kuukautta kestävissä työsuhteissa. Monissa tehtävissä ns. keikkatyö on yleistä ja riskit yhtäläisiä kuin pidemmissäkin työsuhteissa. Varsinkaan ymmärryksen vamman vuoksi erityisen haavoittuvien lasten osalta ei voida ajatella, että hyväksikäyttöä tapahtuisi vain pidemmissä työsuhteissa, vaan nämä lapset ovat alttiita

sille myös tilanteissa, joissa ei ole pitkäaikaista suhdetta työntekijän ja lapsen välillä. Näitä lapsia ja muita erityisen haavoittuvia lapsiryhmiä on myös varsin paljon erilaisten palveluiden piirissä ja siten aikuisten ammattilaisten toiminnan kohteina, joten heidät on syytä erityisen tarkasti huomioida kehitettäessä tätä kyseessä olevaa sääntelyä sekä toimeenpantaessa sitä.

Vammaisfoorumi kannattaa myös Invalidiliiton ehdotusta siitä, että samaa rikosrekisteriotetta voisi käyttää useammassa työsuhteessa edellyttäen, että se on riittävän tuore (6kk). Uudistuksessa on myös kiinnitettävä huomiota pienipalkkaisten työntekijöiden tilanteeseen. Rikosrekisteritaustan selvityksen pitäisi olla sitä pyytävälle työntekijälle maksuton. Päiväkotien keikkalaiset, henkilökohtaiset avustajat jne. ovat pienipalkkaisia ihmisiä.

Vammaisfoorumi pitää myös ongelmallisena, että rikostaustan selvittäminen on mahdollista vain työsuhteen alussa. Rikostaustaotetta ei voida pyytää uudelleen työsuhteen jatkuessa. Tällöin työsuhteen aikana seksuaalirikoksesta annettu tuomio ei välttämättä tule työnantajan tietoon (ks. Lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia koskevan Euroopan neuvoston yleissopimuksen voimaansaattamista valmistelevan työryhmän mietintö, OM 34/2010).

Nykyinen lainsäädäntö vaatii myös tarkennuksia. Esimerkiksi lasten kanssa työskentelevien terveydenhuollon palveluja itsenäisenä ammatinharjoittajana tarjoavien ammattilaisten osalta tulisi lainsäädäntöä selkeyttää ja edellyttää rikostaustan selvittämistä myös tältä terveydenhuoltopalveluja tarjoavalta ryhmältä. Tällaisina itsenäisinä ammatinharjoittajina toimii esimerkiksi lääkinnällisen kuntoutuksen ammattilaisia, jotka työskentelevät myös vammaisten lasten ja nuorten kanssa. Ilman huoltajaa Suomeen tulleen turvapaikanhakijalapsen edustaja on velvollinen esittämään rikostaustaotteen (laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta 40.2 §), mutta lain soveltamisalan ulkopuolelle jäävät lastensuojelun edunvalvojat (LsL 22 §).

Kuljetuspalveluiden ja muiden sosiaali- ja terveyspalveluiden tuottamisessa täytyy ottaa huomioon työntekijän rikosrekisteriote aiempaa vahvemmin

Vammaisfoorumi pitää tarpeellisena, että muiden lasten kanssa tekemisissä ja luottamuksellisissa tehtävissä toimivien ammattilaisten rikostausta on mahdollista tarvittaessa tarkistaa.

Vammaisfoorumin mielestä olisi tärkeää laajentaa nimenomaan velvollisuutta (ei vain oikeutta) selvittää rikostausta myös vammaisia ja sairaita lapsia sekä nuoria koskevia kuljetuksia ajaviin ammattikuljettajiin. Syytä olisi kiinnittää huomiota julkisin varoin järjestettäviin matkoihin. Tällaisia ovat alaikäisille järjestetyt kehitysvammalain mukaiset erityishuollon kuljetukset sekä perusopetuslain mukaiset kuljetukset (tosin viimeksi mainittujen osalta ilmeisesti nykyiset säännökset jo käytännössä yleensä edellyttävät rikostaustan selvittämistä yli 3 kk:n työsuhteissa) sekä jossain määrin sosiaalihuoltolain ja vammaispalvelulain mukaiset kuljetuspalvelut.

Vammaisfoorumi katsoo, että olisi lapsen edun mukaista, että myös yllä mainittujen ammattiryhmien valvontaan olisi lain avulla mahdollisuudet kiinnittää enemmän huomiota. Kuljetukset voivat olla lapsille aivan erityinen vaaran paikka. Kuljetuksissa lapsi saattaa

olla yksin autossa suljetussa tilassa kuljettajan kanssa ja siten lapsi on erityisen haavoittuvaisessa asemassa. Vammaisjärjestöihin on neuvontapalveluiden kautta tullut tietoon ongelmaa ilmentäviä tapauksia. Myös Vammaisfoorumin ja ihmisoikeuskeskuksen tekemä kysely vuodelta 2018 vammaisyleissopimuksen (CRPD) toteutumisesta Suomessa tarjoaa esimerkkejä siitä, kuinka vammaisen ihmisen haavoittuvaa tilaa on käytetty hyväksi.

Erityisesti lasten ja nuorten kohdalla, jotka eivät kommunikoi puheella, on iso riski, etteivät kaikki hyväksikäyttö-, pahoinpitely- jne. tapaukset tule koskaan edes ilmi. Yllä mainittujen olosuhteiden perusteella Vammaisfoorumi kannustaa huomioimaan nämä erityisen haavoittuvat ryhmät ja valta-asemassa olevat ammatinharjoittajat myös tässä lakiuudistuksessa. Koska monet rikoksista voivat helposti jäädä katveeseen, olisi tärkeää, että vammaisten ihmisten palveluissa työskentelevien työtä ja työoloja valvottaisiin paremmin ja että valituksia tai ilmoituksia olisi helpompi tehdä ja että ne käsiteltäisiin nopeammin. Nyt esitetyt lakimuutokset eivät vastaa tähän tarpeeseen.

Lapsivaikutusten arviointi on tarpeellinen ja erityisesti vammaiset lapset on huomioitava

Vammaisfoorumi pitää tarpeellisena tehdä lakiehdotuksesta riittävät lapsivaikutusarviot lainsäädännön muutoksista. Suorien ja välillisten vaikutusten lisäksi arvioissa olisi hyvä kiinnittää huomiota myös mahdollisiin myöhempiin lainsäädännöllisiin tarpeisiin. Arviointia tehdessä on myös kiinnitettävä huomiota vammaisten lasten moninaisuuteen ja moninaisiin (suojelun) tarpeisiin. Erityistä huomiota tulisi tässä kiinnittää lasten yhdenvertaiseen osallisuuteen, vammaisten lasten koskemattomuuden suojeluun sekä hyväksikäytön ja väkivallan ennaltaehkäisevään toimintaan.

Rikostaustan selvittämiseen pitää olla mahdollisuus aina, kun tarve siihen ilmenee

LA 1/2019 vp Lakialoite laiksi lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä annetun lain muuttamisesta.

Lakialoitteessa esitetään, että lasten ja nuorten kanssa työskentelevien henkilöiden työnantaja voi pyytää rikosrekisterilain (770/1993) 6 §:n 2 momentissa tarkoitettua otetta rikosrekisteristä myös muulloin kuin ensi kertaa sellaiseen työ- tai virkasuhteeseen, jotka sisältävät 2 §:ssä tarkoitettuja tehtäviä taikka annettaessa henkilölle näitä tehtäviä ensi kerran.

Vammaisfoorumi pitää hyvänä, että työsuhteen pidentyessä työnantaja työsuhteen aikana voisi pyytää rikosrekisteritiedot työntekijältä. Näin voisi tehdä esimerkiksi silloin, kun haluttaisiin selvittää rikostaustatietojen mahdollista muuttumista. Tämä on tarpeellista, sillä esimerkiksi työsuhteen aikana seksuaalirikoksesta annettu tuomio ei välttämättä tule työnantajan tietoon (ks. Lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia koskevan Euroopan neuvoston yleissopimuksen voimaansaattamista valmistelevan työryhmän mietintö, OM 34/2010).

LA 2/2019 vp Lakialoite laiksi lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä annetun lain 2 §:n muuttamisesta

Lakialoitteessa esitetään, että myös alle kolme kuukautta lasten ja nuorten kanssa työskentelevien rikostaustat selvitettäisiin. Aloitteessa ehdotetaan, että lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä annetun lain (504/2002) 2 §:ää muutetaan asian edellyttämällä tavalla.

Vammaisfoorumi kannattaa muutettavaksi lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä annetun lain (504/2002) 2 §:n 3 momentti, sellaisena kuin se on laissa 926/2012, ehdotuksen mukaisesti, niin että Siviilipalveluskeskus ei voi määrätä henkilöä tämän lain mukaisiin tehtäviin, jos henkilö ei halua ottaa vastaan tällaisia tehtäviä.

Lisätietoja
Elias Vartio, Vammaisfoorumin hallituksen jäsen, lakimies, SAMS – Samarbetsförbundet kring funktionshinder r.f. Elias.Vartio@samsnet.fi

Ylva Krokfors, sosiaali- ja terveyspoliittinen asiantuntija, Invalidliitto ylva.krokfors@invalidiliitto.fi

Vammaisfoorumi ry

Sari Kokko	Pirkko Mahlamäki
puheenjohtaja	pääsihteeri